

ФОРМИ І МЕТОДИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті представлено аналіз форм і методів виховної роботи, які доцільно застосовувати у вищих навчальних закладах з метою формування особистості студента.

Загальновизнано, що обов'язком шкільних педагогів є забезпечення гармонійного розвитку кожного учня. З огляду на зазначене, учителі спрямовують свої зусилля не лише на нагородження у дітей фонду знань, формування інтелектуальних умінь та світогляду, оволодіння ними основними розумовими операціями, а й на ознайомлення хлопців і дівчат з основами моральних знань, формування у них уявлень про моральну поведінку, привчання до праці, залучення учнів до участі в трудових заходах тощо. При цьому педагоги спрямовують свої зусилля на виховання здорової дитини, розвиток її здібностей, відкриття талантів, на формування небайдужої, соціально активні особи, спроможної здійснювати активний, позитивний вплив на суспільство [3].

На жаль, після закінчення учнями школи процес їх виховання досить часто поступово пускають на самоплив. Водночас 17–18-річні (як і більш старші) діти потребують подальшого позитивного впливу дорослих, який спрямовував би процеси виховання та соціалізації молоді в необхідне русло. Це, зокрема, стосується кураторів академічних груп та викладачів вищих навчальних закладів. Під їх керівництвом має здійснюватись не тільки освітньо-пізнавальна діяльність студентів, а й виховна робота з ними за різноманітними напрямками (моральне, правове, екологічне, трудове та ін.), спортивно-масова та культурно-масова робота, заняття різними видами мистецтва, ігри та розваги.

Форми і методи виховної роботи у вищому навчальному закладі можуть бути подібними до тих, які застосовувалися в старших класах загальноосвітньої школи, або іншими. Це такі форми:

– масові (тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, читацькі конференції, тижні з різних предметів, зустрічі з видатними людьми, огляди, конкурси, олімпіади, туризм, фестивалі, виставки стінної преси та ін.);

* © Слюсаренко Н.В.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

– групові (гурткові) (гуртки, екскурсії, походи, організаційно-виховні години, участь у випуску стінної газети, підготовці до різноманітних конкурсів та ін.);

– індивідуальні (читання художньої літератури, колекціонування, філателія, нумізматика, гра на музичних інструментах, вишивання, малювання та ін.) [4, с. 82-89].

А також наступні методи:

1) методи впливу на свідомість, почуття і волю вихованців з метою формування певних поглядів та переконань:

- бесіда (фронтальна та індивідуальна);
- лекція;
- дискусія;
- метод прикладу;

2) методи організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки:

- педагогічна вимога;
- громадська думка;
- вправи;
- привчання;
- доручення;
- створення виховуючих ситуацій;

3) методи регулювання, коригування і стимулювання поведінки і діяльності вихованців:

- змагання;
- заохочення;
- покарання;

4) методи контролю і аналізу ефективності виховного процесу:

- педагогічне спостереження;
- бесіда;
- опитування (усне, анкетне);
- аналіз результатів громадсько-корисної роботи, виконання доручень;
- створення ситуацій для вивчення поведінки вихованців [4, с. 68-81].

Покладаючи в основу виховної роботи вищезазначені форми і методи можна успішно організувати і провести у вищому навчальному закладі такі заходи:

З морального виховання:

– бесіди: «Що означає термін «особистість», «Повага до старших за віком», «Культура спілкування», «Чи моральна ти

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

людина?»);

– дискусії: «Що означає бути сучасним», «Стосунки між батьками та дітьми», «Єдність прав і обов'язків», «Друзі в нашому житті», «Громадський шлюб: за і проти»;

– перегляд кіно- і відеофільмів, зустрічі з цікавими людьми, анкетування з моральної тематики тощо.

З громадянського виховання:

– бесіди: «Україна в сучасному політичному світі», «Права та обов'язки громадянина України», «Значення законів в нашому житті», «День починається з новин», «Право на освіту в Україні», «Закон і ми», «Ми повинні знати наші права!», «Правові взаємовідносини між людьми»;

– дискусії: «Об'єктивне та суб'єктивне в висвітленні політичної події», «Вчитися: право чи обов'язок»;

– зустрічі з юристами, політиками, журналістами.

З розумового виховання:

– бесіди: «Здібності та індивідуальні відмінності людей», «Пошук нових знань», «Кваліфіковані фахівці потрібні завжди»;

– дискусії: «Талант, здібності і праця», «Чи потрібна людині постійна перекваліфікація»;

– екскурсії, перегляд науково-популярних фільмів, зустрічі з науковими співробітниками, з фахівцями-практиками.

З фізичного виховання:

– бесіди: «Спорт в нашому житті», «Режим здоров'я – режим навантажень», «Фізичні вправи покращують стан здоров'я», «Здоровий спосіб життя»;

– дискусії: «Спорт: захоплення чи спосіб існування», «Чи потрібна нам армія?»;

– спортивні змагання та свята;

– екскурсії до музею спортивної слави, зустрічі зі спортсменами, тренерами, перегляд кінофільмів.

Зі статевого виховання:

– лекції: «Психологічні та фізичні особливості шлюбу», «Конфлікти між чоловіками та жінками»;

– бесіди: «Секс до шлюбу: за і проти», «Гендерні відмінності людей»;

– дискусії: «Дружба між дівчатами та хлопцями», «Любов та секс»;

– зустрічі з медичними працівниками, перегляд науково-популярних фільмів.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Із сімейного виховання:

- бесіди: «Сім'я – найдорожче в моєму житті», «Сімейні стосунки», «Мати – найдорожча людина»;
- дискусії: «Хто має виконувати роль вихователя в сім'ї?», «Намагайся зрозуміти батьків».

З трудового виховання:

- бесіди: «Шлях до професії лежить через працю», «Любов до праці», «Зв'язок між буденними обов'язками та обраною професією»;
- дискусії: «Місце прикрашає людину, чи людина – місце», «Чи має значення вибір нашої професії для суспільного блага?», «Практичні люди – потрібні люди»;
- екскурсії на виробництво, зустрічі з представниками різних професій, робітниками служби зайнятості, перегляд кінофільмів.

З економічного виховання:

- бесіди: «Бажання та можливості», «Труд та його оцінювання», «Економна людина», «Ціна хвилини», «Ми маємо розуміти економіку»;
- дискусії: «Процвітає діло, процвітає країна?», «Гроші це не все, що нам потрібно», «Ринок – не базар, базар – не ринок»;
- зустрічі з економістами, підприємцями.

З екологічного виховання:

- бесіди: «Технічний прогрес та екологія навколишнього середовища», «Забруднення навколишнього середовища», «Можливі негативні віддалені наслідки природо-перетворювальної діяльності людини», «Екологічна криза в Україні», «Бережи природу», «Вода – джерело життя», «Наше ставлення до природи»;
- екскурсії до краєзнавчого музею, зустрічі з екологом.

З естетичного виховання:

- бесіди: «Роль музики та живопису в житті людини», «Портрет – дзеркало часу», «Яку музику ви любляете», «Музика сьогодні»;
- дискусії: «Смак та мода», «Одяг та суспільство»;
- проведення музичних вечорів, осіннього балу, оглядів художньої самодіяльності;
- зустрічі з художниками, музикантами, модельєрами, акторами, молодіжними вокально-інструментальними групами;
- екскурсії до консерваторії, музею, картинної галереї.

Проте позитивного результату можна досягти швидше, якщо

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

використовувати у виховній роботі зі студентами ті форми і методи, що передбачають активну участь молоді в тому чи іншому заході, та вибудовувати виховний процес на основі суб'єкт-суб'єктних відносин. Крім того при розробці планів виховної роботи слід намагатися максимально врахувати побажання студентів, а ще краще – долучити їх до складання цих планів.

Наприклад, студентами Інституту психології, історії та соціології Херсонського державного університету було запропоновано, розроблено та проведено в своїх академічних групах такі виховні заходи:

- з морального виховання: дискусія «Евтаназія: за чи проти?», бесіда «Світ не без добрих людей», вечір відпочинку «Клуб веселих джентльменів» та ін.;
- з розумового виховання: інтелектуальні ігри «Найрозумніший», «Що, де, коли?», конкурс «Великі географічні відкриття» та ін.;
- з естетичного виховання: конкурси «Музика в нашому житті», «Потворне чи прекрасне?» та ін.;
- з екологічного виховання: година спілкування «Планета у нас одна», конкурс «Природа – наша мати, треба її зберігати», бесіда «Екологія малюкам», година спілкування «Екологічні проблеми нашого міста» та ін.;
- з правового виховання: конференції «Підліток і відповідальність», «За круглим столом», зустріч за круглим столом з представниками правоохоронних органів та ін.;
- з національного виховання: свято «Українські вечорниці», Великоднє свято, бесіда «Історія – це минуле, теперішнє, майбутнє» та ін.;
- з патріотичного виховання: бесіди «Вони воювали за нашу Батьківщину», «Тільки країна як зірка єдина – твій порятунок та надійний причал», зустріч із ветераном Великої Вітчизняної війни та ін.;
- зі статевого виховання: дискусія «Чи потрібні статеві стосунки до шлюбу?», конкурс «Статева приналежність» та ін.;
- з фізичного виховання: конкурс «Справжні змагання олімпійців», ток-шоу «Нехай говорять» та ін. [1].

Нижче представлено фрагменти деяких заходів.

Фрагмент виховного заходу

«Чи можна посягнути на людське життя?»

Мета: спонукати студентів до роздумів про людське життя як найвищу цінність.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Ведучий: Сьогоднішня зустріч присвячена дуже гострій та несподіваній проблемі: «Чи можна досягнути на людське життя?». Розпочати хотілося б з запитання: чи знаєте ви щось про евтаназію? Слово «евтаназія» походить від грецької мови та означає наближення смерті хворого за його проханням якими-небудь діями або засобами. Першим цей термін ввів Ф.Бекон – англійський філософ *(на дошку вивішують значення слова)*. Бернард Шоу сказав з цього приводу: «Людське життя завжди варте спасіння, якою б не була людина» *(на дошку вивішують цей вислів)*.

Дискусія: Що ви думаєте з приводу евтаназії? Як ви ставитесь до цього явища?

Повідомлення висновків соціального опитування: дослідження, у якому взяли участь 910 осіб показало, що 71% респондентів виступають проти евтаназії, а 9% – схвалюють її. Проти евтаназії виступає також законодавство України, клятва Гіппократа, яка говорить про те, що хворого треба лікувати до останньої його хвилини.

Ведучий: Інколи людину позбавляють життя і поза її бажанням. І так сталося минулого року 3144806 разів. Це явище називається «аборт». Дослідження доводить, що 39% вагітностей закінчуються без належного результату. Варто нагадати у цьому контексті слова Гете: «Смерть – це зло» *(на дошку вивішують цей вислів)*.

Дискусія: Що ви думаєте з приводу абортів?

Ведучий: Проблема вбивства існує вже давно. Ще у відомій біблійній історії про двох братів Каїна та Авеля згадується про неї *(на дошку вивішують два малюнки, які ілюструють біблійну історію про Каїна та Авеля)*.

Хто згадає цю давню легенду? *(Через заздрість Каїн вбив Авеля, але після цього він був покараний та скитався по всій землі)*. У Біблії сказано, що життя є дар, тому людина не має права ні сама себе життя позбавляти, ні забирати його в інших.

Давайте ж поміркуємо, якими якостями був наділений Каїн, який підняв руку на свого брата Авеля? *(учасники заходу називають та записують на дошці негативні якості людини)*.

А тепер спробуємо до кожної негативної якості підібрати позитивну *(позитивні якості записують навпроти негативних)*.

Усі позитивні якості можуть належати людині добрій, вихованій, високоморальній, такій, яка не спроможна на вбивство. Я щиро сподіваюсь, що саме на таку – позитивну людину ви будете схожі, що ви будете плекати в собі ці якості та берегти їх [2].

Фрагмент виховного заходу

«Вони захищали нас»

Мета: поглибити знання студентів про героїчне минуле нашого народу, виховувати шану і повагу до загиблих і ветеранів.

Ведучий: Кожна людина хоч раз у своєму житті замислювалася над тим, що таке Батьківщина. Що означає Батьківщина для вас? Це лише те місце, де ви народилися? Чи це люди, які по-справжньому рідні і близькі? Що думаєте ви стосовно цього? Дуже коротко висловіть свою думку (*декілька учасників заходу висловлюють свою точку зору.*

А для деяких людей, батьківщина – це все! Абсолютно все. Те, заради чого варто жити, те, що потрібно у житті, те, ради чого це життя можна й віддати. Вони – патріоти (*увагу учасників звертають на дошку, де висить плакат з відповідним визначенням*).

Справжній патріот схожий на зірку, що сяє і зігріває всіх навколо себе. Давайте зараз будемо називати риси справжнього патріота, а я буду відкривати грані цієї зірки і ми разом її запалимо (*учасники по черзі називають риси патріота: чесність, мужність, відданість, відвага, сміливість, толерантність, людяність, чуйність, повага, самоповага, любов до рідної мови, хоробрість, розум, любов до рідної природи*).

Такими патріотами є воїни-герої, яким ми завдячуємо своїм народженням та безхмарним небом над головою. Це учасники Великої Вітчизняної війни. Як ми ставимось до них, чи пам'ятаємо про їх подвиг, чи висловлюємо свою подяку за все зроблене ними?

На жаль, часом можна спостерігати, як ветерана виганяють із автобуса або маршрутного таксі, оскільки пільгові місця вже зайняті. Або: ветеран стоїть у черзі, наприклад, за хлібом, але ніхто не здогадається пропустити його вперед. Страшно, коли складається така ситуація (*звучить пісня про забутих та нещасних ветеранів*).

Давайте вшануємо пам'ять загиблих воїнів хвилиною мовчання (*ведучий запалює свічку та включає відповідну мелодію*).

Окрім ветеранів Великої Вітчизняної війни, є й інші герої – учасники жадливої війни в Афганістані. Хіба ставлення до них краще?

Лунають рядки:

*Увидев странное виденье,
И до сих пор душа кипит...
Людские трогая колени,*

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

*Бесславно ехал инвалид.
Лет двадцать с лишним,
Шрамы старят,
Не водкой выжжены глаза,
На пиджаке скорбят медали,
Как в русской хате образа.
Из губ готовая сорваться –
Густая, липкая слюна...
«Подайте воину-афганцу...»
Стыд и позор тебе, страна...*

Ведучий: Що ми можемо зробити для цих людей? Давайте разом поміркуємо, і назвемо реальні справи, які під силу кожному з нас, і які є такими необхідними для ветеранів. Кожну вашу пропозицію я буду відмічати на нашому салютіві «Добрих справ».

Звучать пропозиції: створити благодійний фонд, надати матеріальну допомогу, допомагати ветеранам по господарству, проводити з ними зустрічі, організовувати для них свята, надавати час від часу фінансову допомогу, висловлювати повагу до ветеранів, завжди пам'ятати про них.

Ведучий: Одним із прикладів таких добрих справ є виставка літератури, підготовлена в ході підготовки до цього заходу і присвячена учасникам бойових дій під час Великої Вітчизняної війни та війни в Афганістані (*увагу учасників звертають на експонати виставки та підводять їх до висновку про необхідність dbати про ветеранів*) [2].

Як засвідчують наведені вище фрагменти, заходи, розроблені студентами, не лише цікаві, а й здійснюють значний виховний вплив на учасників. Таким був і вечір відпочинку «Клуб веселих джентльменів», проведений студентами 242 групи спільно з учнями 4-Б класу Херсонської загальноосвітньої школи-інтернату імені Т.Г.Шевченка. Його метою було формування у школярів моральних якостей та моральної поведінки. Проте даної мети студентам вдалося досягти ще до його початку, адже протягом двох тижнів йшла підготовча робота, під час якої проводили репетиції з вихованцями інтернату, підбирали костюми, подарунки тощо. Більш того цей захід сприяв формуванню у студентів моральних якостей, естетичного смаку, практичних умінь тощо.

Слід додати, що студенти Херсонського державного університету протягом багатьох років співпрацюють зі школою-інтернатом. Вони організують з учнями Херсонської

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

загальноосвітньої школи-інтернату імені Т.Г.Шевченка роботу за інтересами, вивчають разом з ними англійську мову, святкують дні народження, організують дозвілля дітей, прагнуть всебічно розвивати їх таланти та здібності. За останні роки проведено чимало спільних заходів. Наприклад, прихильники творчості Руслани (студенти Інституту психології, історії та соціології та учні школи-інтернату) під керівництвом фахівця музею історії університету К.Чайки взяли участь у конкурсі новорічних іграшок, який став початком справжньої дружби між студентами, вихованцями інтернату та відомою українською співачкою. Можна було б навести й інші приклади.

Вищезазначене дозволяє констатувати, що у вищих навчальних закладах доцільно застосовувати різноманітні форми і методи виховної роботи, творчо поєднуючи їх між собою і намагаючись залучати до їх підготовки і проведення якомога більшу кількість студентів певної групи (курсу, факультету). Це допоможе їм стати суб'єктами виховного процесу, позитивно впливатиме на формування кожної особистості.

Література:

1. Слюсаренко Н.В. Соціалізація майбутніх учителів у процесі психолого-педагогічної підготовки // Печатное слово. – 2006. – № 3/20. – С. 63-67.
2. Слюсаренко Н.В. Формування соціального досвіду майбутніх учителів у ході підготовки та проведення олімпіади з педагогіки // Печатное слово. – 2006. – № 2/19. – С. 7-15.
3. Слюсаренко Н.В., Щербина Л.О. Організація виховної роботи класного керівника: теорія, досвід // Печатное слово. – 2005. – №1/12. – С. 71-76.
4. Фіцула М.М. Педагогіка. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1997. – 192 с.